

MOTIVACE K VÝKONU A VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY OSOBNOSTI JUNIORSKÝCH HRÁČEK VOLEJBALU

VERONIKA BALÁKOVÁ

Příspěvek se zabývá aktuálním tématem z prostředí sportu, kterým je výkonová motivace. Osobnostně teoretické pozadí tvoří chápání motivace k výkonu jako podíl osobnosti na vlastní výkonnosti. Cílem studie je zjistit míru celkové výkonové motivace, míru dílčích subškál výkonové motivace a vybraných dimenzí osobnosti, a porovnat je mezi hráčkami týmu SG Brno. Druhým cílem tohoto výzkumu je porovnat výsledky týmů SG Brno s výsledky týmu kadetek KP Brno. Pro testování byl použit Dotazník motivace k výkonu (LMI; H. Schuler, M. Prochaska) a Freiburský osobnostní dotazník (FPI; J. Fahrenberg, H. Selg a R. Hampel). Výzkumný soubor tvořilo 23 dívek ve věku 13–19 let (průměrný věk 15,52, SD = 2,83) týmů KP Brno a SG Brno. Výsledky ukazují, že téměř všechny vybrané faktory jsou u obou týmů zastoupeny bez větších rozdílů, většina faktorů je na úrovni či pod úrovní průměru, pouze faktor Soutěživosti je u obou týmů zastoupen v maximální možné míře. Při vzdělávání trenérů by bylo žádoucí klást důraz na postupy, které pomáhají rozvíjet motivační klima zaměřené na mistrovství, působit u hráček na orientaci na úkol spíše než na ego a na tendenci dosahovat úspěchu spíše než se vyhnout neúspěchu.

Klíčová slova: motivace k výkonu, LMI, FPI, volejbal, výkonnost

Úvod

Motivace může být jednoduše definována jako směr a intenzita úsilí jedince (Sage, 1977). Směrem úsilí je myšleno, jakou situaci jedinec vyhledává, k jaké činnosti je přitahován. Intenzitou úsilí pak myslíme, jak moc úsilí či energie jedinec tomuto cíli vynaloží. Výkonová motivace je postavena na východisku, že lidé jsou obecně motivováni dosahováním úspěchu, zlepšováním výkonu, zvládnutím úkolů a dobrým zvládnutím žádoucího chování. Výkonová motivace je jedním z nejfrekventovanějších témat psychologie sportu a celé sportovní praxe (Hošek, Slepíčka, Hátlová, 2006). Průkopníkem v této oblasti u nás byl prof. Václav Hošek a poté rovněž prof. František Man (Vaněk, Hošek, Man, 1982; Hošek, 1979, 1986 a další). Výkonová motivace byla v nedávné době (a stále je) rozsáhle zkoumána v Anglii, např. Biddle et al., 2003. Podle Stackeové (2010) můžeme však první badatele zabývající se tématem výkonové motivace formálně rozdělit do dvou výzkumných větví – americká (50. léta), reprezentovaná McClellandem, a německá (60. léta), zastoupená Heckhausenem.

Na motivaci ve sportu můžeme nazírat z různých úhlů pohledu na základě toho, z jaké teorie popisující motivaci vycházíme. Teorie z oblasti sportu se zaměřují na osobnostní

rysy jednotlivců, které je předurčují k tomu, aby je poháněla vpřed potřeba úspěchu, stejně jako na to, jak motivaci k úspěchu jedince ovlivňuje prostředí nebo konkrétní situace (Tod, Thatcher, Rahman, 2012).

Jedním z hlavních osobnostních faktorů ovlivňujících motivaci je tendence dosáhnout úspěchu či vyhnout se neúspěchu. Podle některých teorií (Teorie potřeby úspěchu; McClelland, 1961, cit. podle Tod, Thatcher, Rahman, 2012) vysoce výkonné osoby více pohaní motiv úspěchu, zatímco málo výkonné osoby více motivuje snaha vyhnout se neúspěchu. Jedinci, kteří už dosáhli úspěchu, budou chtít znovu zažít ten samý pocit hrdosti a budou usilovat o další úspěchy. Ti, co zažili pocity studu z neúspěchu, se budou snažit těmto pocitům znovu vyhnout. Na tomto tvrzení se shodují také závěry jak americké tak německé větve prvních badatelů. Obě větve totiž definovaly motivaci k výkonu jako výslednou tendenci emocionálního konfliktu mezi kladnými tendencemi přiblížení (očekávání úspěchu) a vyhnutí se (obava z neúspěchu) (Schuler, Prochaska, 2003).

Teorie cíle (Nicholls, 1984) vychází z předpokladu dvou zaměření osobnosti: orientace na úkol a orientace na ego. Jedince orientované na úkol motivuje ke sportování častěji radost, kterou jim to přináší, a taktó zaměření jedinci dávají přednost úkolům, které jim umožňují zlepšovat se, tzn. častěji si volí mírně obtížnější cíle. Jedince orientované na ego motivuje ke sportování častěji příležitost poměřit se s druhými a předvést své mimořádné schopnosti. Tito jedinci dávají přednost úkolům, které jim umožní vypadat dobře v porovnání s druhými, tzn. volí si spíše snazší úkoly. V úkolech zaměřených na nácvik základních technických dovedností, které mohou být nezáživné, projevují sportovci orientovaní na úkol větší vytrvalost než sportovci orientovaní na ego (Hanrahan et al., 2003, cit. podle Tod, Thatcher, Rahman, 2012).

Do jaké míry se sportovec orientuje na úkol nebo na ego je dáno také prostředím, ve kterém trénuje, což je označováno pojmem motivační klima. Motivační klima je definováno jako situačně vyvolané psychologické prostředí určující cíle činnosti (Ames, 1992). Klima mistrovství (mastery climate) podporuje zapojování se do dílčích úkolů, podporuje tak orientaci na úkol, klima soutěžení (ego climate) pomáhá zapojovat ego a za základ hodnocení volí soupeření a srovnávání.

Teorie výkonové motivace zkoumají, jak se jedinci s vysokými a nízkými potřebami úspěchu liší v osobnostních dispozicích, motivačních pohnutkách a zaměření, výběru úkolů a v tendencích chování v situacích sportovních soutěží.

Tyto informace jsou užitečné pro trenéry, kteří mohou na jejich základě upravovat tréninkové prostředí způsobem, který sportovcům usnadní spíše se zaměřovat na výkon a úspěch než na snahu vyhnout se neúspěchu a selhání, a těm sportovcům, kteří se více orientují na úkol než na ego, usnadnit, aby měli větší možnosti projevit žádoucí chování, jako je větší vytrvalost, mistrovství v úkolech a radost. Pozitivní přínos motivačního klimatu mistrovství (tím také orientace na úkol) popisuje například výzkum z prostředí volejbalu Newton (1995). Její závěry naznačují, že klima mistrovství souvisí pozitivně s vnitřní motivací, týmovým uspokojením a vírou v úspěch, naopak klima soutěžení souvisí pozitivně s vnímaným tlakem, nízkým stupněm užívání si a týmového uspokojení. Zajímavé zjištění přináší autoři Hatzigeorgiadis, Biddle (2002). Výsledky jejich studie podporují teorii, že vysoká míra tzv. ego orientace může produkovat větší míru maladaptivních myšlenek při výkonu. Autoři Magyar a Feltz (2003) zjišťovali, jak na sebedůvěru hráček volejbalu působí motivační klima. Výsledky ukazují, že orientace na úkol a klima mistrovství pozitivně souvisí se sebedůvěrou, zatímco orientace na ego má na míru sebedůvěry vliv negativní.

Také další výzkumy, i když z prostředí jiných týmových sportů, výše popsané teorie potvrzují. Např. autoři O'Rourke, Smith, Smoll (2011) dávají do vztahu vnímání motivačního klimatu mistrovství samotnými sportovci s nižší mírou úzkosti u sportovců. K podobným závěrům dospěli také autoři Pensgaard a Roberts (2000). Výzkumy také ukazují souvislost motivačního klimatu se syndromem vyhoření. Autoři Isoard-Gauthier, Guillet-Descas, Duda (2013) popisují větší riziko rozvoje syndromu vyhoření v průběhu sezóny v případě, že sportovci vnímají prostředí jako soutěžní klima (ego klima). Naopak sportovci, kteří popisují prostředí s mistrovským klimatem, vykazují mnohem nižší příznaky syndromu vyhoření během sezóny. Treasure a Roberts (1995) vytvářeli motivační klima zaměřené jak na výkon, tak na výsledek u žáků fotbalové třídy. Zjistili, že po absolvování 10 hodin v každém z vytvořených motivačních klimat, žáci působící v motivačním klimatu mistrovství vydávali mnohem více úsilí, byli více spokojeni a dávali přednost těžším úkolům než žáci působící v klimatu zaměřeném na výsledek (soutěžní, ego klima). Další z výzkumů také ukazuje, že úkolová orientace, spolu s vnímanou a aktuální kompetencí, jsou nejsilnějším prediktorem příjemného psychobiosociálního stavu sportovce (Bortoli et al., 2011).

Cíl výzkumu

Na základě teoretických poznatků o výkonové motivaci, o její pozitivní souvislosti s psychickým stavem sportovce, s výkonem ve sportu a o možnostech jejího ovlivňování a usměrňování trenérem, bylo cílem výzkumu zjistit a popsat, jaká je struktura motivace hráček týmu SG Brno, které je jedním z center volejbalové mládeže (ženská složka) v ČR. Druhým cílem tohoto výzkumu bylo porovnat výsledky týmů SG Brno s výsledky týmu kadetek KP Brno.

Výzkumný soubor a průběh výzkumu

Výzkumný soubor tvořilo 23 dívek ve věku 13–19 let (průměrný věk 15,52, SD = 2,83) týmů KP Brno a SG Brno. Tyto týmy nás požádaly, abychom šetření týkající se motivace u nich provedli.

Šetření probíhalo v únoru 2013, začátkem druhé poloviny volejbalové sezóny, resp. po skončení základní části soutěže, kdy tým SG Brno hrající extraligu žen měl 18 porážek a 0 výher, tým kadetek KP Brno (ZŠ Milénova Brno) hrající extraligu kadetek 9 porážek a 11 výher. Respondentům bylo vysvětleno, že výsledky šetření budou sloužit jejich trenérům za účelem zefektivnění jejich tréninkového a zápasového působení na ně samotné, minimalizování negativních vlivů působení trenérů a vytváření příznivého motivačního klimatu, čímž jsme se snažili o zajištění určité míry motivace a ochoty respondentů k vyplnění dotazníků.

Metody

Za účelem zjištění motivační struktury hráček byl použit *Dotazník motivace k výkonu* (LMI; H. Schuler, M. Prochaska). Skládá se ze 170 otázek, na které respondent odpovídá

pomocí sedmibodové škály. Položky jsou rozčleněny do 17 škál (dimenzí). Tento dotazník je jediným českým standardizovaným nástrojem pro zjištění výkonové motivace. Při analýze jeho jednotlivých škál můžeme vidět propojení s dílčími teoriemi popsány v úvodu.

Tabulka 1 Popis škál LMI

Škála	Popis
Vytrvalost	výdrž a nasazení sil pro zvládnutí úkolů; osoby s vysokými hodnotami této škály pracují na svých úkolech soustředěně, objevující se potíže zvládají s velkým nasazením sil a zvýšeným úsilím; dobře se koncentrují, nenechají si odvést pozornost
Dominance	tendence projevovat moc, ovlivňovat druhé a vést je; osoby s vysokými hodnotami této škály se ujímají iniciativy, jsou ochotné převzít zodpovědnost za ostatní, hrají rády vedoucí roli, mají sklon k používání druhých pro svůj prospěch
Angažovanost	osobní ochota podat výkon, míra námahy a množství odvedené práce; osoby s vysokými hodnotami hodně pracují a necítí se dobře, pokud nemají co dělat; také po velké námaze nepotřebují na odpočinek mnoho času; práce u nich získává prioritu, někdy ale opomíjejí další stránky života
Důvěra v úspěch	předjímání výsledků určitého chování, a sice vzhledem k možnosti zdaru; úspěch se předpokládá jako pravděpodobný výsledek chování; osoby s vysokými hodnotami počítají s tím, že dosáhnou svého cíle i v případě nových nebo těžkých úkolů
Flexibilita	způsob, jakým se vyrovnáváme s novými situacemi a úkoly; osoby s vysokými hodnotami jsou otevřené, jsou ochotné se přizpůsobit různým podmínkám, změny a otevřené situace je nijak neohrožují, počítají s možným rizikem selhání
Flow	tendence věnovat se problémům velmi intenzivně s vyloučením všech rušivých podnětů a s vysokým soustředěním; osoby s vysokými hodnotami se často plně „zaberou“ do práce a zapomenou přitom na celý svět a vše ostatní kolem sebe
Nebojácnost	pozitivní forma předpokladu výsledku činnosti vzhledem k možnosti neúspěchu a selhání; osoby s vysokými hodnotami nemají strach ze selhání nebo z negativního hodnocení, jsou emocionálně stabilní a schopné snášet zátěž, nemají sklon k ústupkům a vyhýbání se podobným situacím; před důležitými situacemi nejsou v takovém napětí, aby tím byl negativně ovlivněn výsledek jejich činnosti
Internalita	generalizované přesvědčení, že výsledky činnosti jsou prožívány spíše jako způsobené vlastní osobou, místo aby byly přiřazovány vnějším příčinám; v souladu s konceptem locus of control (Rotter, 1966); osoby s vysokými hodnotami jsou přesvědčeny, že většina událostí v jejich životě závisí na nich samých, úspěšnost v činnosti není pro ně záležitost štěstí, cítí zodpovědnost za neúspěchy a nízké výkony
Kompenzační úsilí	konstruktivní zvládnutí strachu z neúspěchu na rozdíl od sklonu vyhnout se činnosti; osoby s vysokými hodnotami mají sklon investovat velké úsilí a námahu, aby se vyhnuly neúspěchu, potom mohou působit až přespříliš připravené
Hrdost na výkon	potřeba zažívat opakovaně pozitivní pocity, které jsou spojené s úspěchem; osoby s vysokými hodnotami jsou spokojené, pokud podaly maximální výkon, pocítují uspokojení z toho, že zvyšují vlastní výkon; jejich sebeúcta je závislá na výkonu

Ochota učit se	snaha přijímat nové vědění, rozšiřovat své znalosti; osoby s vysokými hodnotami touží po vědění, z vlastního popudu investují čas a námahu, aby se naučily něco nového, cení si zisku informací
Preference obtížností	volba úrovně nároků a rizik u úkolu; osoby s vysokými hodnotami dávají přednost těžkým úkolům, které vyžadují vysokou míru dovedností a schopností; objevující se problémy jsou spíše pobídkou než překážkou
Samostatnost	sklon k autonomnímu chování; osoby s vysokými hodnotami jsou raději zodpovědné za své záležitosti samy, než aby akceptovaly direktivy jiných, chtějí určovat samy svůj způsob práce a rády se samy samostatně rozhodují
Sebekontrola	způsob organizace a provádění úkolů; osoby s vysokými hodnotami dobře organizují svůj život a povinnosti, neodkládají vyřízení svých povinností, je pro ně snadné soustředit se na své úkoly, dokážou si leccos odepřít, aby dosáhly svých cílů
Orientace na status	úsilí o dosažení důležité role v sociálním prostředí a předního místa v sociální hierarchii; osoby s vysokými hodnotami vyhledávají sociální uznání za své výkony, usilují o odpovědné pozice a dbají o svůj profesní postup
Soutěživost	tendence prožívat konkurenci jako povzbuzení; osoby s vysokými hodnotami vyhledávají soutěž a srovnání s jinými lidmi, chtějí být lepší a rychlejší než ostatní, je pro ně důležité vyhrávat
Cílevědomost	vztah k budoucnosti; osoby s vysokými hodnotami si kladou cíle, jsou orientované na budoucnost a mají vysoké nároky na to, co ještě chtějí vykonat a dosáhnout, tvoří dlouhodobé plány
Celková motivace	obecná motivace k výkonu, sjednocující všechny škály dohromady

Tabulka 2 Popis škál FPI

Škála	Popis
Nervozita	psychosomaticky narušený – nenarušený
Agresivita	spontánně agresivní, emocionálně nezralý – neagresivní, ovládající se
Deprese	rozladěný, nesebejistý – spokojený, sebejistý
Vzrušivost	vzrušivý, lehce frustrovaný – klidný
Družnost	společenský, živý – nedružný, zdrženlivý
Mírnost	klid, sebedůvěra, dobrá nálada – dráždivý, váhavý
Dominance	reaktivní agresivita, prosazování se – poddajný, umírněný
Zdrženlivost	zdrženlivý, nesmělý – nenucený, lehce navazující kontakt
Otevřenost	otevřený, sebekritický – uzavřený, nekritický
Extroverze	extroverze – introverze
Emocionální labilita	emocionální labilita – emocionální stabilita
Maskulinita	typický mužský sebebopis – typický ženský sebebopis

Dále byl použit *Freiburský osobnostní dotazník forma A* (FPI; J. Fahrenberg, H.Selg a R. Hampel), který je mnohorozměrným testem osobnosti a umožňuje sledovat nezávislé dimenze osobnosti. Dotazník je sestaven ze 114 položek, na které respondent odpovídá „souhlasím“ či „nesouhlasím“.

Oba dotazníky byly administrovány vždy skupinově celému týmu najednou. I když pro další účel vyhodnocení dat byly vybrány jen některé škály, respondenti odpovídali vždy na všechny položky dotazníku.

Vyplněné dotazníky byly následně vyhodnoceny hlavním řešitelem výzkumu a byly vytvořeny osobnostní a motivační profily jednotlivých respondentů.

Výsledky

Za účelem analýzy dat byly vybrány pouze následující faktory výkonové motivace a osobnostní faktory tak, jak jsou zobrazeny v tabulce, která také obsahuje zkratky jednotlivých faktorů, které byly použity pro grafické znázornění výsledků v grafech. Výsledky dosažené v obou dotaznících byly srovnávány s normami pro obecnou populaci dle věku, jelikož ani jeden nástroj normy pro sportující populaci neobsahují.

Tabulka 3 *Přehled zkratk škál LMI a FPI a škál vybraných pro analýzu dat*

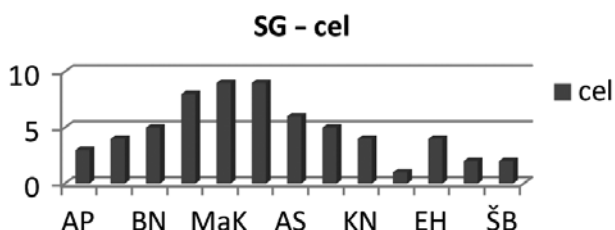
Škála	Zkratka	Výběr pro analýzu dat
Vytrvalost	vyt	✓
Dominance	dom	
Angažovanost	ang	
Důvěra v úspěch	dův	✓
Flexibilita	fle	✓
Flow	flo	
Nebojácnost	neb	✓
Internalita	int	✓
Kompenzační úsilí	kom	✓
Hrdost na výkon	hrd	✓
Ochota učit se	och	✓
Preference obtížnosti	pre	✓
Samostatnost	sam	
Sebekontrola	seb	✓
Orientace na status	ori	
Soutěživost	sou	✓
Cílevědomost	cíl	

Celková motivace	cel	✓
Nervozita	ner	
Agresivita	agr	
Deprese	dep	✓
Vzrušivost	vzr	✓
Družnost	dru	
Mírnost	mír	✓
Dominance	dom	
Zdrženlivost	zdr	
Otevřenost	ote	
Extroverze	ext	
Emocionální labilita	emo	✓
Maskulinita	mas	✓

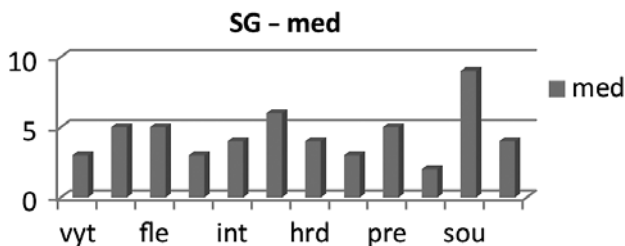
Tyto faktory byly vybrány za účelem přehlednosti studie. Výběr se odvíjel na základě teoretických poznatků o Teorii potřeby úspěchu (McClelland, 1961, cit. podle Tod, Thatcher, Rahman, 2012) a o Teorii cíle (Nicholls, 1984) tak, aby vybrané faktory korespondovaly s těmito teoriemi. Další faktory byly vybrány na základě teoretických poznatků o povaze dané sportovní činnosti (volejbal) a na základě poznatků o klíčových aspektech úspěšného sportovního výkonu (Jackson, Roberts, 1992).

Výsledky týmu SG Brno znázorňují míru celkové motivace k výkonu u jednotlivých hráčků a Medián vybraných faktorů celého týmu.

Nad hranici průměrné celkové motivace k výkonu se objevují pouze 4 hráčky (KU, MaK, MiK, AS).

Graf 1 Míra škály Celková motivace k výkonu u jednotlivých hráček týmu SG
AP, LH, BN atd. = označení hráček; cel = faktor Celková motivace k výkonu

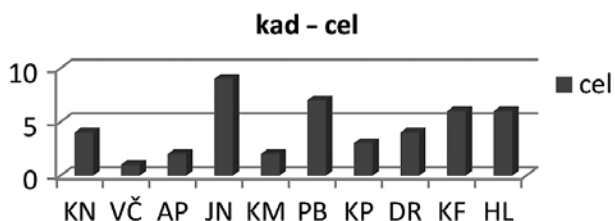
Graf 2 Zastoupení vybraných škál LMI v celém týmu SG
Vyt, dův, fle atd. = označení škál; med = medián

Nad hranicí průměru je zastoupen pouze faktor Soutěživosti, ostatní vybrané faktory jsou v průměru či pod hranicí průměru.

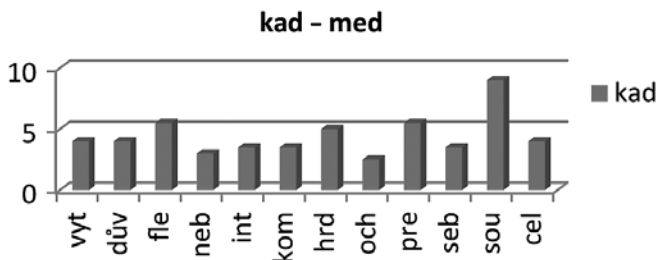
U 4 hráček (KU, MaK, MiK, AS), které dosahují vyšších hodnot u faktoru Celkové motivace k výkonu je ve zvýšené míře zastoupen faktor Nebojácnosti, Kompenzačního úsilí a Ochoty učít se.

Z výsledků dotazníku osobnosti vyplývá, že u těchto 4 hráček je také velmi vysoká hodnota faktoru Maskulinita a průměrná až mírně zvýšená hodnota faktoru Emocionální labilita.

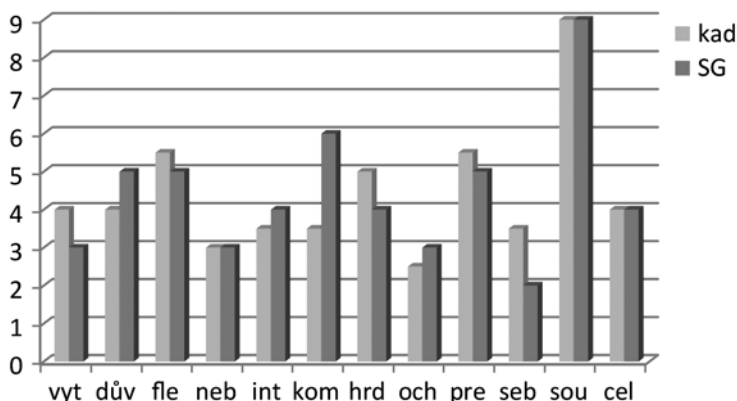
Výsledky týmu kadetky Brno znázorňují míru celkové motivace k výkonu u jednotlivých hráček a Medián vybraných faktorů celého týmu.

Graf 3 Míra škály Celková motivace k výkonu u jednotlivých hráček týmu kadetek
KN, VČ, AP atd. = označení hráček; cel = faktor Celková motivace k výkonu

Graf 4 Zastoupení vybraných škál LMI v celém týmu kadetek
Vyt, dův, fle atd. = označení škál; med = medián

Graf 5 Porovnání zastoupení vybraných škál LMI obou týmů
 Vyt, dův, fle atd. = označení škál; med = medián; kad, SG = označení týmů

Nad hranicí průměrné celkové motivace k výkonu se objevují pouze 4 hráčky (JN, PB, KF, HL).

Nad hranicí průměru je zastoupen pouze faktor Soutěživosti, ostatní vybrané faktory jsou v průměru či pod hranicí průměru.

U 4 hráček (JN, PB, KF, HL), které dosahují vyšších hodnot u faktoru Celkové motivace k výkonu je ve zvýšené míře zastoupen faktor Vytrvalosti, Flexibility, Hrdosti na výkon, Internality a Preference obtížnosti.

Z výsledků dotazníku osobnosti vyplývá, že u těchto 4 hráček je průměrná až mírně zvýšená složka Maskulinity, stejně tak složka Emocionální lability.

Téměř všechny vybrané faktory jsou u obou týmů zastoupeny bez větších rozdílů, pouze faktor Kompenzační úsilí je zastoupen u týmu SG ve větší míře. Na hladině statistické významnosti $p < 0,05$ však nedosahují signifikantně vyššího skóre. Většina faktorů je u obou týmů na úrovni či pod úrovní průměru, pouze faktor Soutěživosti je u obou týmů zastoupen v maximálně možné míře.

Diskuse

Jedním z cílů studie bylo porovnání motivační a osobnostní struktury jednotlivých hráček obou týmů. V obou týmech se vždy 4 hráčky svou motivační strukturou a částečně i osobnostním profilem lišily od ostatních. Vzhledem k tomu, že použité testovací nástroje neobsahují normy pro sportující populaci, je při interpretaci výsledků potřeba vycházet z popsaných teorií a jejich souvislosti s jednotlivými faktory. Navíc můžeme předpokládat, že normy specifické pro sportující populaci by výsledky jednotlivých faktorů na své škále posunuly mírně výše či níže, zřejmě by se ale asi nedostaly do opačného spektra kontinua. Takže alespoň obecnější zaměření se dá považovat za objektivní.

Na základě povahy faktorů, ve kterých dosahovaly vyšších hodnot (Celková motivace, Nebojácnost, Kompenzační úsilí, Ochota učit se, Maskulinita, Emocionální labilita, resp. Stabilita), můžeme říci, že jsou tyto charakteristiky přínosné pro sportovní výkon. Zajímavostí je, že 4 výše zmíněné hráčky týmu SG jsou členkami a zároveň oporami také reprezentačního družstva. Naopak 4 výše zmíněné hráčky týmu kadetek nejsou členkami reprezentačního týmu. Těmi jsou však 3 hráčky dosahující nižších hodnot u vybraných faktorů. Tyto hráčky (kadetky) jsou však vzhledem k nízkému věku teprve v počátcích své reprezentační kariéry. Vychází tak otázka, do jaké míry spolu korelují vybrané motivační a osobnostní charakteristiky s úspěšností sportovního výkonu a se zařazením do reprezentačního výběru. Je spousta autorů, kteří zjišťovali optimální osobnostní předpoklady pro vrcholový sport, jejich závěry se však někdy shodují a jindy rozcházejí (Vealey, 2002). Jiní autoři se proto více věnují spíše aktuálním psychologickým dovednostem a jejich vlivu na úspěšnost výkonu (Auweele et al., 1993, cit. podle Weinberg, Gould 2011). Proto i v našem případě by bylo žádoucí oba týmy dále sledovat a zaznamenávat dlouhodobě vývoj jejich sportovních výkonů.

Výsledky této studie týkající se porovnání dvou týmů hráček volejbalu ukazují, že mezi týmy nejsou velké rozdíly ve struktuře motivace k výkonu. Vysoce je zastoupen faktor Soutěživosti, méně naopak faktory Nebojácnosti, Vytrvalosti či Ochoty učit se. Zde se vracíme k úvodu a k popisu jednotlivých teorií motivace. Nabízí se několik otázek, do jaké míry výsledky tohoto testování souvisí s motivačním klimatem v týmu, popřípadě v celém klubu. Pokud jsou hráčky vysoce orientované na soutěživost, tzn. vyhledávají ve velké míře srovnávání se s ostatními, na prvním místě je pro ně výhra, nemůže to souviset se zmiňovanou ego orientací, která vychází z teorie cíle (Nicholls, 1984)? Vzhledem k tomu, že motivace je formována také vnějším prostředím, můžeme předpokládat, že se hráčky nacházejí v tréninkovém prostředí tzv. soutěžního motivačního klimatu (Ames, 1992)? Faktor soutěživosti zastoupený v určité míře je pro vrcholové sportovce určité důležitý. Avšak vzhledem k nižšímu zastoupení jiných faktorů a výraznému rozdílu mezi tímto jedním faktorem a ostatními, můžeme předpokládat, že hráčky obou týmů znají svou osobní a hráčskou hodnotu pouze na základě srovnávání se s ostatními? Navíc je zde fakt, že oba týmy hrají soutěže, které odpovídají vyššímu věku, než je věk jejich hráček, tudíž nedosahují vysokého počtu vítězství v sezóně. Může tato skutečnost v kombinaci s faktorem Soutěživosti vést k demotivaci hráček, jelikož na základě srovnávání se s ostatními vycházejí často hůře? Dokážou pak hráčky ocenit vzrůst svých individuálních výkonů, ke kterým v průběhu sezóny jistě dochází? Způsobuje jejich hráčská zkušenost nižší hodnoty u faktorů Nebojácnosti a Důvěry v úspěch? Dá se předpokládat, že hráčky spíše prožívají obavy z možného selhání, což může vést k tendenci vyhnout se neúspěchu? To vše jsou otázky, které by bylo potřeba dále zkoumat a zjišťovat jednotlivé souvislosti.

Už nyní z výše uvedeného a na základě teoretických poznatků může plynout doporučení nejen pro samotné trenéry obou týmů, ale také pro vedení klubu, kam oba týmy spadají, a ve kterém většina hráček působí již od žákovských kategorií. Žádoucí by bylo rozvíjet motivační klima zaměřené na mistrovství a eliminovat klima zaměřené na soutěžení, působit u hráček na orientaci na úkol spíše než na ego a na tendenci dosahovat úspěchu spíše než se vyhnout neúspěchu. Je žádoucí rozvíjet u hráček vytrvalost, důvěru v úspěch, nebojácnost a zaměřovat se spíše na výkon než jen na výsledek.

Závěr

Výsledky studie ukazují podobnou motivační strukturu u obou týmů a menší rozdíly mezi hráčkami navzájem. Na základě teoretických poznatků o motivaci a motivačním klimatu docházíme k řadě otázek, které by bylo žádoucí podrobit dalšímu ověřování a testování. Zajímavé by bylo poskytnout trenérům vhodnou intervenci za účelem vytváření požadovaného motivačního klimatu a dále sledovat vývoj motivační struktury jednotlivých hráček a týmů jako celku. Zajímavé by bylo získání dat od dalších týmů působících v daném klubu a potvrzení předpokladu, že motivační klima je nastaveno podobně ve všech týmech uvedeného klubu.

Předložená studie slouží především jako prvotní sonda do dané tematiky. Propojení motivace k výkonu, teorie cíle a možnosti jejich ovlivnění trenérem prostřednictvím motivačního klimatu je v české literatuře ojedinělé. Přitom na práci s trenéry, rozvoj jejich dovedností týkajících se ovlivnění motivace svěřenců, se klade v současné době celosvětově velký důraz. Studium motivace svěřenců by nemělo sloužit pouze k výběru „vhodných“ (a eliminaci „méně vhodných“) hráčů do týmu, ale mělo by ukázat možné směry ve vedení družstva trenérem.

LITERATURA

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology, 84*, 261–271.
- Auweele, Y. V., Cuyper, B. D., Van Mele, V., & Rzewnicki, R. (1993). Elite performance and personality: From description and prediction to diagnosis and intervention. In R. N. Singer, M. Murphy, & L. K. Tennant (Eds.), *Handbook of sport psychology* (257–289). New York: Macmillan.
- Biddle, S. J. H., Wang, C. K. J., Kavussanu, M., & Spray, C. M. (2003). Correlates of achievement goal orientations in physical activity: A systematic review of research. *European Journal of Sport Science, 3*, 1–20.
- Bortoli, L., Bertollo, M., Comani, S., & Robazza, C. (2011). Competence, achievement goals, motivational climate, and pleasant psychobiosocial states in youth sport. *Journal of Sports Sciences, 29*(2), 171–180.
- Hanrahan, S. J., Cerin, E., & Hartel, C. (2003). Achievement goal orientations, attributional style, and motivational climate as predictors of performance and persistence. In *Proceedings of the Association for the advancement of applied sport psychology annual conference*.
- Isoard-Gauthier, S., Guillet-Descas, E., & Duda, J. L. (2013). How to achieve in elite training centers without burning out? An achievement goal theory perspective. *Psychology of Sport and Exercise, 14*, 72–83.
- Hatzigeorgiadis, A., & Biddle, S. J. H. (2002). Cognitive interference during competition among volleyball players with different goal orientation profiles. *Journal of Sport Sciences, 20*, 707–715.
- Hošek, V. (1979). *Psychická odolnost při neúspěšné činnosti*. Praha: Univerzita Karlova.
- Hošek, V. (1986). *Motivace sportovního tréninku*. Praha: Univerzita Karlova.
- Hošek, V., Slepíčka, P., & Hátlová, B. (2006). *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum.
- Jackson, S. A., & Roberts, G. C. (1992). Positive performance states of athletes: Toward a conceptual understanding of peak performance. *The Sport Psychologist, 6*, 156–171.
- McClelland, D. C. (1961). *The achieving society*. New York: Free Press.
- Magyar, T. M., & Feltz, D. L. (2003). The influence of dispositional and situational tendencies on adolescent girls' sport confidence sources. *Psychology of Sport and Exercise, 4*, 175–190.
- Newton, M. L. (1995). The effect of differences in perceived motivational climate and goal orientations on motivational responses of female volleyball players. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences, 55*, 37–82.
- Nicholls, J. G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review, 91*, 328–346.

- O'Rourke, D. J., Smith, R. E., & Smoll, F. L. (2011). Trait Anxiety in Young Athletes as a Function of Parental Pressure and Motivational Climate: Is Parental Pressure Always Harmful? *Journal of Applied Sport Psychology*, 23, 398–412.
- Pensgaard, A. M., & Roberts, G. C. (2000). The relationship between motivational climate, perceived ability and sources of distress among elite athletes. *Journal of Sport Sciences*, 18, 191–200.
- Sage, G. (1977). *Introduction to motor behavior: A neuropsychological approach*. Reading, MA: Addison – Wesley.
- Schuler, H., & Prochaska, M. (2003). *Dotazník motivace k výkonu – LMI*. Praha: Testcentrum.
- Stackeová, D. (2010). Perspektivy tématu výkonové motivace v kinantropologii. *Česká kinantropologie*, 1, 9–18.
- Tod, D., Thatche, J., & Rahman, R. (2012). *Psychologie sportu*. Praha: Grada.
- Treasuer, D. C., & Roberts, G. C. (1995). Applications of Achievement Goal Theory to Physical Education: Implications for Enhancing Motivation. *Quest*, 47, 475–489.
- Vaněk, M., Hošek, V., & Man, F. (1982). *Formování výkonové motivace*. Praha: Univerzita Karlova.
- Vealey, R. S. (2002). Personality and sport behaviour. In T. S. Horn (ed.) *Advances in sport psychology* (2. vydání, 43–82). Champaign, IL: Human Kinetics.

ACHIEVEMENT MOTIVATION AND SELECTED CHARACTERISTICS OF PERSONALITY AMONG JUNIOR VOLLEYBALL PLAYERS

V. BALÁKOVÁ

ABSTRACT

This paper deals with one of current topics in sport field, which is achievement motivation. Theoretical background perceived from a personality psychology perspective understands achievement motivation as a participation of personality in one's own performance. The aim of this study is to explore a degree of overall achievement motivation, a degree of achievement motivation subscales and selected dimensions of personality and compare results among junior volleyball players and between two junior volleyball teams. Achievement Motivation Inventory (LMI; H. Schuler, M. Prochaska) and Freiburg Personality Inventory (FPI; J. Fahrenberg, H. Selg, R. Hampel) were used. The research group consisted of 23 girls aged 13 to 19 years (mean age 15.52, SD = 2.83) of KP Brno and SG Brno teams. The results indicate that almost all the selected factors are represented by both teams without major differences; most of the factors are equal or below the average. Competitiveness is the only factor represented to the maximum possible extent for both teams. In the education of the trainers it would be desirable to support the procedures, that enhance the development of the motivational climate focused on mastery, support the goal orientation of the players rather than ego-oriented tendency and to focus on achieving success rather than to avoid failure.

Keywords: achievement motivation, LMI, FPI, volleyball, performance

LEISTUNGSMOTIVATION UND SELEKTIERTE CHARAKTERISTIKEN DER PERSÖNLICHKEIT BEI JUNIOR-VOLLEYBALLERINNEN

V. BALÁKOVÁ

ABSTRAKT

Dieser Artikel befasst sich mit dem eigentlichen Thema des Sports, was Leistungsmotivation ist. Persönlich theoretischer Hintergrund besteht in der Verständnis der Leistungsmotivation als Beteiligung der Persönlichkeit an eigener Leistung. Das Ziel dieser Studie ist es, den Grad der allgemeinen Leistungsmotivation, die Struktur

der Leistungsmotivation und ausgewählte Dimensionen der Persönlichkeit bei Junior- Volleyballspielerinnen und zwei Junior- Volleyballteams zu erforschen und zu vergleichen. Es wurden das Leistungsmotivationsinventar (LMI; H. Schuler, M. Prochaska) und Freiburger Persönlichkeitsinventar (FPI; J. Fahrenberg, H. Selg, R. Hampel) verwendet. Die Forschungsgruppe besteht aus 23 Mädchen, 13 bis 19 Jahre alt (Durchschnittsalter 15,52, SD = 2,83) aus den Teams KP Brno und SG Brno. Die Ergebnisse zeigen, dass fast alle Faktoren bei beiden Teams repräsentiert sind, ohne große Unterschiede, die meisten der Faktoren sind im Durchschnitt oder darunter, nur der Faktor Wettbewerbsorientierung ist bei beiden Mannschaften maximal repräsentiert.

Schlüsselwörter: Leistungsmotivation, LMI, FPI, Volleyball, Leistung

Mgr. Veronika Baláková pracuje jako asistentka na Katedře pedagogiky, psychologie a didaktiky TV a sportu FTVS UK v Praze, je doktorandkou na Katedře psychologie FF UK v Praze, v rámci své poradenské praxe pracuje se sportovci na jejich psychologické přípravě, konzultuje s trenéry či rodiči sportovců, e-mail: veronika.balakova@seznam.cz.

Článek vznikl v rámci programu rozvoje vědního oboru UK FTVS č. 39 Společensko-vědní aspekty zkoumání lidského pohybu.